

Яроменко Оксана Володимирівна, к.геогр.н., доцент, доцент кафедри географії і туризму, **Шкіринець Віктор Миколайович**, аспірант кафедри географії і туризму (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), Yaromenko_ov@ukr.net

ІННОВАЦІЇ У МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ГЕОГРАФІВ

***Анотація.** У статті висвітлено систему методичної підготовки вчителя до професійної діяльності та формування у нього особистісно-професійної позиції. Розкрито зміст поняття «інновації». Висвітлено інноваційні технології, які важливі для методичної підготовки вчителя географії. Рекомендовано інновації для впровадження їх у навчально-виховний процес. Обґрунтовано доцільність запровадження контекстного навчання, інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивного та дистанційного навчання, методів моделювання та кейс-технологій. Поглиблено теоретико-методологічні засади методичної підготовки майбутніх учителів-географів.*

***Ключові слова:** методична підготовка; інновації; інноваційні технології навчання; педагогічні технології; вчитель географії.*

Yaromenko Oksana Volodymyrivna, Ph.D in Geographical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Geography and Tourism, **Skyrinets Viktor Nikolayevich**, Assistant of Department of Geography and Tourism (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), Yaromenko_ov@ukr.net

INNOVATIONS IN THE METHODOICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS-GEOGRAPHERS

Abstract.

***Introduction.** In order to implement the leading directions of the development of the national education system, achievement of the mobility of vocational and pedagogical training of teachers-geographers, we consider timely the search for variation systems and models, innovative technologies and methods of professional training of pedagogical staff of modern generation at the level of educational standards and achievements of civilization. Purpose The purpose of the study is to highlight innovative technologies that can be used in the preparation of future geography teachers.*

Methods. *The methods of analysis of innovations in methodical training of future teachers-geographers are used.*

Results *Methodological training is considered as an interconnected set of processes of formation of methodical knowledge and skills as the basis for the formation of methodical competence, mastering the basics of methodological activity, which result is the readiness for such a kind of professional activity and the formation of the personal and professional position of future teachers. Innovations include innovations in the content, forms, technologies, methods, techniques and means of methodical training of future teachers, aimed at improving the quality of the educational process and raising the level of methodological competence of future teachers.*

Originality. *Geographic science and practice, in particular, raises the problem of real understanding of the essence of the teacher professional competence. In the professional training of the geography teacher, the methodical component is of prime importance. Therefore, there is always a process of finding new approaches to improving the process of training future teachers in harmony with the changes that occur in society. After all, the process of teaching methodological disciplines in the future teacher of geography should form a professional readiness for implementation in the school educational process on the geography of innovative pedagogical technologies*

Consequently, new trends in the development of geographic education require the introduction of innovative pedagogical technologies in the educational process, including contextual learning technologies, information and communication technologies, distance learning, modeling, interactive learning, case studies.

Conclusion. *The application of innovative technologies in the training of future teachers- geographers will contribute to raising their methodological level; the formation of methodological knowledge and skills as the basis of the formation of methodical competence, mastering the basics of methodological activity, the formation of the personal and professional position of future teachers.*

Key words: *methodical training; innovation; innovative technologies of teaching; pedagogical technologies; geography teacher.*

Актуальним завданням сьогодні, що постає перед сучасним педагогом є виховання нового покоління учнів. Нині суспільство володіє високим ступенем мобільності, тому рівень соціальної відповідальності учнів, залежить від підготовки педагогічних кадрів, здатних вирішувати завдання та навчати школярів. З метою реалізації провідних напрямів розбудови національної системи освіти, досягнення мобільності професійно-педагогічної підготовки вчителів-географів своєчасним є пошук варіативних систем і моделей, інноваційних технологій і методик професійної підготовки педагогічних кадрів сучасної генерації на рівні освітніх стандартів і здобутків цивілізації. Цим обумовлена актуальність дослідження заданої тематики.

Наукові засади географічної підготовки учителя висвітлено у працях О. Бурлаки, В. Воловик, І. Волошина, П. Шищенко та ін. Методична освіта студентів-географів була предметом дослідження вчених М. Баранського, Н. Бірюкової, Л. Зеленської, В. Корнєєва, С. Коберніка, Н. Муніч, М. Топузова, Л. Панчешнікової, Б. Чернова, та ін. Разом з тим, незважаючи на розширення напрямів пошуків у галузі педагогічної та географічної освіти, педагогічна теорія і практика щодо модернізації системи методичної підготовки вчителя географії у контексті готовності до педагогічної діяльності потребує подальшого дослідження.

Мета нашої статті полягає у дослідженні інноваційних технологій, які можуть бути використані при підготовці майбутніх учителів-географів.

Перед географічною наукою і практикою постає проблема реального осмислення сутності професійної компетентності педагога. У професійній підготовці вчителя географії провідне значення має методична складова. Тому постійно відбувається процес пошуку нових підходів до вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів співзвучних зі змінами, що виникають у житті суспільства. Адже у процесі викладання методичних дисциплін у майбутнього вчителя географії має сформуватися професійна готовність до впровадження у шкільній навчально-виховний процес з географії інноваційних педагогічних технологій.

Система методичної підготовки вчителя – це педагогічна система, що включає в себе сукупність функціональних і структурних компонентів, взаємодія яких породжує інтегративну якість особистості, а саме методичну готовність [1]. Методична підготовка майбутніх учителів являє собою цілеспрямоване засвоєння системи методичних, знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у контексті розв'язання задач із шкільного курсу тощо. Важливо усвідомлювати, що, побудова системи методичної підготовки майбутніх учителів географії неможлива без врахування психолого-педагогічних особливостей розвитку особистості, його психічного розвитку і потреб, шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності. Відбувається підвищення вимог до школи і учителя, тому посилюється значення методичної підготовки майбутніх учителів і необхідність поліпшення в умовах освітніх перетворень [2].

Методична підготовка розглядається як взаємопов'язана сукупність процесів формування методичних знань і вмінь як основи становлення методичної компетентності, оволодіння основами методичної діяльності, результатом якого є готовність до такого виду професійної діяльності та формування особистісно-професійної позиції майбутніх педагогів [3].

На початку ХХІ ст. в умовах розвитку суспільства, знань та формування глобального освітнього простору інноваційний характер розвитку професійно-педагогічної підготовки вчителів набуває не меншого значення, ніж інновації в соціально-економічній та науковій сферах життя людства.

Вперше у науковий обіг термін «інновація» (лат. «in» – у, «novus» – новий) було введено Т. Нортгоном у роботі «Теорія Кальвіна» (1561 р.) [4]. У новий час цей термін почали використовувати понад століття тому в культурології та лінгвістиці для визначення процесу проникнення елементів однієї культури в іншу й набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Інновації розглядають як нововведення у змісті, формах, технологіях, методах, прийомах і засобах методичної підготовки майбутніх учителів, спрямовані на підвищення якості навчально-виховного процесу та зростання рівня методичної компетентності майбутніх педагогів.

Відтак, нові тенденції розвитку географічної освіти, зумовили впровадження у навчально-виховний процес інноваційних педагогічних технологій. Серед яких: контекстне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивне та дистанційне навчання, моделювання, кейс-технології тощо.

Контекстним є таке навчання, в якому за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних та нових) мовою науки послідовно моделюється предметний та соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів [5]. При контекстному навчанні основним є не передавання інформації, а розвиток навичок студентів компетентно виконувати професійні функції, вирішувати професійні проблеми та завдання, тобто опановувати цілісну професійну діяльність. У таких умовах відбувається перехід діяльності від навчання до формування навичок виконання професійних обов'язків.

Засновником контекстного методу навчання вважається А. Вербицький, на думку якого, технології контекстного навчання базуються на теоретичному узагальненні різноманітного практичного досвіду інноваційного навчання; розумінні смисловірного впливу предметного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної діяльності; діяльнісній теорії засвоєння соціального досвіду, розвиненій у вітчизняній психології і педагогіці [5].

Класичним прикладом використання контекстного навчання може бути інформаційна лекція, у процесі якої відбувається передавання та засвоєння професійно важливої інформації. Під час проведення лекції чи семінару-дискусії простежуються предметний та соціальний контексти майбутньої професійної діяльності: моделюються дії фахівців, які обговорюють суперечливі теоретичні питання та проблеми. Першим важливим етапом є мотивація навчальної діяльності студентів. Далі викладач повинен визначити проблему, для розв'язання якої пропонується низка відомих методичних прийомів описаних у науково-методичній літературі. Студентам надається можливість самостійно визначитися з власною позицією, обґрунтувавши позитивні й негативні риси використання кожного з прийомів. Наступним етапом є самостійне складання студентами порівняльної характеристики розглянутих прийомів і обґрунтування найбільш ефективного з них виходячи із власних

переконань. Остаточне відпрацювання навичок та відстоювання переконань щодо обраної позиції відбувається на практичних заняттях з цієї дисципліни.

До прикладу, як проблемну, можна розглянути лекцію на тему «Методика формування вмінь розв'язування задач з використанням різних видів масштабу, визначення відстаней, напрямків та абсолютних відносних висот на топографічному плані» при викладанні курсу «Методика навчання географії».

Сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо та відеоданих на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж та засобів зв'язку розглядається як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Як приклад, застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії можна розглядати фрагмент фільму про географічні явища або процеси; демонстрацію схем, малюнків, наочних посібників, карт, слайдів, схем, таблиць, географічних карт тощо. До того ж, однією з вагомих переваг використання названих технологій у процесі навчання та викладання є можливість задовольнити індивідуальні потреби учнів, наприклад, демонструвати власну учнівську роботу з заданої тематики. Досить конструктивним є застосування ІКТ у роботі з географічною картою. Адже вивчення географії вимагає запам'ятовування великої кількості назв, тому в засвоєнні знань важливу роль відіграє пам'ять. Наявність ігрових й навчальних програм із заповнення карт і знаходження відповідностей допомагає учневі легко справитися з об'ємом необхідних знань, а вчителеві – проводити опитування. Широкими є демонстраційні можливості інтерактивних електронних карт. При роботі з електронною картою є можливість зближення вибраної ділянки земної поверхні для детальнішого розгляду; здійснення малюнків, позначок тощо.

Важливим є використання тестових завдань при вивченні географії. Здійснення поточного та підсумкового контролю за допомогою комп'ютерних технологій, дозволяє здійснювати одночасно перевірку знань учнів всього класу; оперативна діагностувати рівень засвоєння навчального матеріалу кожним учнем; надає можливість детальної перевірки засвоєння учнями кожної теми курсу тощо.

Моделювання розглядається як процес складання й застосування різних моделей для глибшого проникнення в суть навчального матеріалу. Цей метод може мати широке застосування при викладанні географічних дисциплін, оскільки моделлю в географії є глобус, карта, схема. Навчання учнів користуванню методом моделювання доцільно здійснювати у декілька етапів: створення проблемної ситуації (мотивації); роз'яснення значення моделей у навчанні на прикладах; застосування моделей для набуття й узагальнення знань; реконструювання моделей; самостійне складання моделей.

До інноваційних технологій відноситься також дистанційне навчання. Воно здійснюється на відстані від базового закладу та наближене до місця

проживання студента, з отриманням комплексу освітніх послуг, що надаються за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Студенти й викладачі Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука широко застосовують дистанційні технології у навчальному процесі. Над цим працює когорта фахівців, створено центр дистанційної освіти. Дистанційні технології дають можливість студенту створити особистий електронний кабінет, а центром дистанційної освіти надається доступ до дисциплін згідно навчального плану. Студент може вивчати лекції, виконувати практичні завдання проходити підсумковий контроль, наприклад, у вигляді тестів.

Як інновація у методичній підготовці вчителів-географії розглядається інтерактивне навчання. Це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії усіх учасників навчального процесу. Інтерактивне навчання дозволяє формувати навчальний процес де учень та вчитель є рівноправними суб'єктами. Вони розуміють, що роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають та вміють здійснювати [6]. Серед власне інтерактивних технологій розрізняють: мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, дискусії, ток-шоу та інші.

У методичній підготовці майбутніх учителів-географів доцільно також застосовувати кейс-технології.

Кейс-технології, це технології активного навчання на основі реальних ситуацій, які спрямовані на розв'язання певної проблеми, яка не подається у готовому вигляді, а формулюється відповідно до умов реальної ситуації.

Основна мета використання кейнс-технологій у методичній підготовці майбутніх учителів передбачає здобуття спеціальних методичних знань, формування методичних компетенцій, оволодіння досвідом методичної діяльності вчителя на основі аналізу професійних ситуацій. Сутність методу полягає в тому, що майбутнім педагогам пропонується «кейс», у якому описана певна реальна ситуація зі шкільного життя. Студенти мають заздалегідь ознайомитися з кейсом, розібратися в суті проблеми, обдумати способи її вирішення. На заняттях у групах майбутні педагоги повинні детально обговорити між собою наведену ситуацію, запропонувати різноманітні варіанти рішення і вибрати найкращий з них, оптимальний у заданих умовах [7].

О. Шимутіна при застосуванні кейс-технологій у навчальному процесі виділяє п'ять етапів: 1) ознайомлення із ситуацією; 2) виокремлення основної проблеми, виділення факторів і персоналій, які можуть реально впливати; 3) пропозиція концепцій або тем для «мозкового штурму»; 4) аналіз наслідків прийняття рішення; 5) вирішення кейса – пропонування одного або декількох варіантів, вказування на можливі проблеми, механізми їх запобігання [8].

Зауважимо, що провадження інноваційних технологій неможливе без якісного технічного забезпечення. Мультимедійні засоби навчання та ознайомлення майбутніх учителів із найновішими мультимедійними засобами є невід'ємною складовою у методичній підготовці майбутніх учителів географії. Для прикладу можна навести: електронні підручники та посібники, мультимедійні презентації, віртуальні екскурсії, навчальні відеофільми, віртуальні лабораторії, інтерактивні панелі. Інтерактивна панель – це поєднання процесора високої потужності, екрану і спеціального програмного забезпечення, що дозволяє використовувати інтерактивні можливості цього пристрою для презентацій та ефективною взаємодії між вчителем та учнями. Панель може замінити в навчальному класі відразу кілька приладів – класну дошку, проєктор, інтерактивний екран та комп'ютер. На таких панелях, вчителі мають можливість демонструвати учням презентації, відео у форматі 3D, графіки чи зображення і т.п., а учні натомість, можуть одразу виконувати практичні роботи, розв'язувати географічні задачі, редагувати тексти тощо.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що застосування інноваційних технологій при підготовці майбутніх учителів географії є досить важливим, оскільки воно сприяє підвищенню їх професійного рівня. Впровадження у навчально-виховний процес інформаційних комунікацій, технологій контекстного навчання, інтерактивного та дистанційного навчання, а також методів моделювання та кейс-технологій сприятиме розширенню методичних знань і вмінь як основ становлення методичної компетентності та формування особистісно-професійної позиції майбутніх педагогів. Перспектива подальших досліджень полягає у застосування окремих інновацій при вивченні певних географічних курсів відповідно до навчальної програми у методичній підготовці майбутніх учителів-географів.

Список використаних літературних джерел

1. Мантуленко С. Методичні аспекти формування готовності майбутніх учителів географії до профільного навчання старшокласників. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 1 (55). 102–110.
2. Браславська О., Покась Л. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичних компетентностей для роботи майбутнього вчителя географії. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 15.04.2019).
3. Фесенко О. Дослідження феномена «професійна компетентність» вчителя у науковій літературі. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Черкаси, 2015. № 32 (365). 133–138.
4. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади: моногр. за ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми, 2011. 432 с.
5. Вербицький А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. Москва, 2004. 84 с.

6. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 136 с.
7. Гриньова М., Грицай Н. Кейс-технології у методичній підготовці майбутніх учителів біології. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2016. 17. С. 72–79.
8. Шимутіна Е. Кейс-технологии в учебном процессе. Народное образование. 2009. № 2. С. 172–179.

References

1. Mantulenko S. (2016). Metodichni aspekty formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv heohrafii do profilnoho navchannia starshoklasnykiv. *Pedahohichni nauky: teoria, istoria, Innovatsiini tekhnologii (Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies)*, 1 (55), 102–110 (In Ukrainian).
2. Braslavska O., Pokas L. Innovatsiina pedahohichna tekhnolohiia yak zasib formuvannia metodychnykh kompetentnosti dlia roboty maibutnoho vchytelia heohrafii. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream> (Last accessed: 15.04.2019).
3. Fesenko O. (2015). Doslidzhennia fenomena «profesiina kompetentnist» vchytelia u Naukovii literaturi. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky. (Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences)*, Cherkasy, 32 (365), 133–138 (In Ukrainian).
4. Innovatsii u profesiino-pedahohichnii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia: metodolohichni, zmistovi ta metodychni zasady: monohr. (2011). Za red. prof. A. A. Sbruievoi. Sumy (In Ukrainian).
5. Verbitskiy A. A. (2004). Kompetentnostnyy podkhod i teoriya kontekstnoho obucheniya. Moskva (In Russian).
6. Pometun O., Pyrozhenko L. (2002). Interaktivni tekhnologii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid. Kyiv (In Ukrainian).
7. Hrinova M., Hrytsai N. (2016). Keis-tekhnologii u metodichnii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv biolohii. *Vitoky pedahohichnoi maisternosti. Serii: Pedahohichni nauky. (Origins of pedagogical skill. Series: Pedagogical Sciences)*, 17, 72–79 (In Ukrainian).
8. Shimutina E. (2009). Keys-tekhnologii v uchebnom protsesse. *Narodnoye obrazovaniye (Popular education)*, 2, 172–179 (In Russian).

Рецензент: д.геогр.н., професор Калько А. Д.